

سیاست دوگانه و مزورانه!

بی‌شک رویه پهلوی در قبال جنگ شش روزه در اسناد ساواک به صورت ویژه و در مطبوعات به صورت عام بازتاب داشته است. رویه و سیاست پهلوی در جنگ اعراب و اسرائیل حمایت ظاهری از جهان عرب در مقابل اسرائیل و کمک نفتی و... به رژیم صهیونیستی در خفا بود؛ موضوعی که از چشم رسانه‌های بین‌المللی از جمله مصر درگیر در جنگ، مخفی نمانده و کمک‌های نفتی پهلوی به اسرائیل در روزنامه‌های مصر از جمله الاهرام بازخورد و بازتاب یافت؛ موضوعی که ابتدا با تکذیب از سوی پهلوی و روزنامه‌های حکومتی مواجه و در ادامه به دلیل ارائه اسناد متقن از این کمک نفتی به این توضیح خنده‌دار منتهی شد که نفت ایران توسط کنسرسیوم به اسرائیل داده شده و ما اطلاعاتی از آن نداریم.

جلسه دو ساعت و نیمه دولت هویدا در روز آغاز جنگ!

در روز آغاز جنگ، هیأت وزیران در جلسه فوق‌العاده خود بحران خاورمیانه را مورد بررسی قرار دادند. این جلسه که به ریاست هویدا، نخست‌وزیر تشکیل شده بود، از ساعت ۷ بعد از ظهر آغاز شد و نزدیک دو ساعت و نیم ادامه داشت. به دنبال جلسه هیأت وزیران، اعلامیه دولت درباره بحران خاورمیانه به شرح زیر صادر شد: دولت شاهنشاهی اخبار شروع به محاصره را که امروز در قسمتی از منطقه خاورمیانه شعله‌ور گشته، با تأسف بسیار تلقی می‌نماید و منتظر است هر چه زودتر به مآخضات خاتمه داده شود و تأمین حقوق حقه مردم فلسطین را بر طبق قطعنامه‌های سازمان ملل متحد لازم دانسته، نسبت به کشورهای عرب ابراز همدردی می‌نماید و عقیده دارد که مصالح عالیّه منطقه ایجاب می‌کند که در چهارچوب سازمان ملل متحد یا با کوشش‌های صمیمانه دیگر عاجلانه عملیات جنگی پایان پذیرد.

بازگشت شاه از سفر دور دنیا!

در این ایام، شاه در یک سفر دوراهی در کشورهای اروپایی و آمریکا به سر می‌برد که با آغاز جنگ سفر نیمه‌گاره ماند و شاه به کشور بازگشت تا در تحولات خاورمیانه در کشور باشد. روزنامه اطلاعات در تاریخ ۱۶ خرداد در این زمینه نوشت: شاهنشاه آریامهر و پرنسنت شارل دوگل امروز به مدت چند ساعت پیرامون اوضاع خاورمیانه عربی با یکدیگر مذاکره و تبادل نظر نموده و امکانات برقرار کردن صلح را در این قسمت از جهان مورد مطالعه داشتند. حکومت این نظرات در آریامهر و علیاحضرت شهبانو فرح که اینک به طور خصوصی در پاریس به سر می‌برند، امروز ناهار را بهیمان رئیس‌جمهوری فرانسه و یانو دوگل بودند. گزارش‌های رسیده از پاریس حاکی است که شاهنشاه آریامهر به طور مرتب از آخرین تحولات نبرد میان اعراب و اسرائیل و آنچه که در حال حاضر در این قسمت از خاورمیانه جریان دارد، مطلع می‌شوند و تمام تحولات را دقیقاً تعقیب می‌کنند. این گزارش می‌افزود: شاهنشاه فردا با هواپیمای شرکت ملی هواپیمایی ایران به تهران مراجعت خواهند فرمود. یک سخنگوی سفارت ایران در پاریس گفت: در صورت ادامه وخامت بحران خاورمیانه شاهنشاه برنامه مسافرت خود را به کانادا و ایالات متحده لغو و انجام این دیدارها را به تاریخ دیگری موکول می‌فرماید. طبق آیت‌الله العظمی، قرار بود که شاهنشاه آریامهر و علیاحضرت شهبانو فردا از پاریس عازم «اوتوا» شوند.

ساواک مانع برگزاری مراسم برای شهدای جنگ!

اسناد ساواک به خوبی نشان می‌دهد، ساواک اجازه این را نمی‌داد که برای شهدای جنگ شش‌روزه در ایران مراسمی گرفته شود جز با این شرط که اگر کسی خواست مراسم بگیرد باید مسبب واقعی جنگ یعنی جمال عبدالناصر را لعن کند، اگر با این شرط کسی خواست مراسم بگیرد فیها و اگر نه که مجاز نیست، دستورالعمل صریح و مکتوب نصیری، رئیس وقت ساواک ذیل درخواست آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی از مراجع تقلید بود.

روزنامه‌های حکومتی از قبل جنگ تا طول و بعد جنگ همواره جهان عرب و در رأس آن عبدالناصر را عامل اصلی جنگ و تنش در منطقه می‌دانستند که در ادامه به بخش‌هایی از گزارش‌های این جنرالی می‌پردازیم. در ادامه به واکنش‌های اقشار مختلف قبل و بعد از آغاز جنگ می‌پردازیم و اقدامات ساواک علیه این اقدامات را نیز بازخوانی می‌کنیم.

بازخوانی جنگ شش روزه اعراب و اسرائیل در اسناد ساواک

گزارش

سیدروح‌الله امین آبادی پژوهشگر تاریخ معاصر ایران

جنگ شش‌روزه اعراب و اسرائیل (۵ ژوئن ۱۹۶۷ / ۱۵ خرداد ۱۳۴۶) با حمله برق‌آسای هوایی اسرائیل به فرودگاه‌های مصر آغاز شد. هر چند که این حمله برق‌آسا بود ولی پیش‌زمینه‌های جنگ از مدت‌ها پیش و با تجهیزترین تدارک شده بود، اتحادها و افتراق‌ها شکل تازه‌ای به خود گرفته بود و همه منتظر یک جنگ بزرگ بودند. در این مجال به دنبال بررسی تاریخ جنگ شش‌روزه از قبل تا بعد جنگ و نتایج آن نیستیم، بلکه درصدد هستیم که بازتاب این جنگ از فروردین ۱۳۴۶ تا پایان نبرد در روزنامه‌های ایران و مهم‌تر از آن در اسناد ساواک را بازخوانی و مرور کنیم.

یک فتوا که رئیس ساواک خراسان را به هم ریخت!

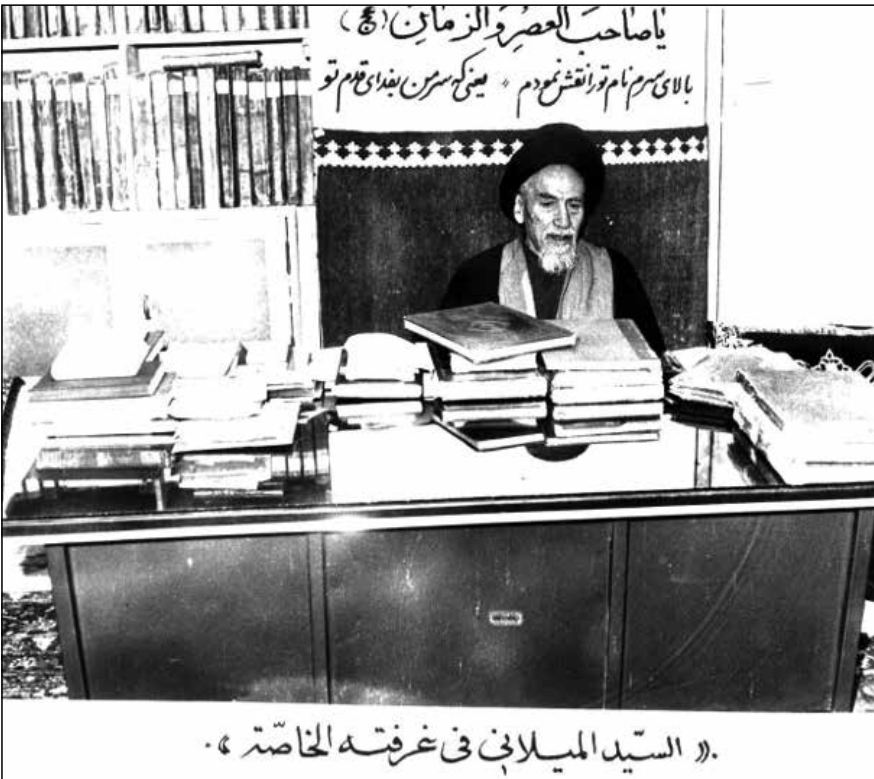
در این جا باید به یک فتوا به‌صورت ویژه پرداخته شود؛ اول اصل فتوا و بعد حواشی. «نظریه حضرت آیت‌الله‌العظمی جناب آقای سید محمدهادی حسینی میلانی دامت برکاته در مورد معامله و مراد به یهودیان؛ بسم‌الله تعالی شأنه السلام علیکم. این حادثه مؤلمه فوق‌الحد موجب تأثر و تأسف همه مسلمین جهان شد و بر تأثر از فجاج گذشته انبیا... خداوند مصلحت یهود را معرفی فرموده که؛ بسعون فی الارض فسادا. یهودیان تلاش می‌کنند، در روی زمین فساد به وجود آورند... بنابراین بر همه مسلمانان لازم است از هرگونه معامله و رفتار دوستانه با اسرائیلیان خودداری نمایند و نیز لازم است نسبت به برادران مسلمان مصیبت‌دیدگان از هرنوع مساعدت مادی و معنوی دریغ ننمایند و بسیار مقتضی است اقامه مجالس یادبود برای لشکریان اسلام که در این جنگ تا آخرین نفس مقاومت کردند و با کمال شهامت از حدود و نفور کشورهای اسلامی و مسجد اقصی دفاع نمودند. البته نام نیک خود را در تاریخ ثبت نمودند... محمدهادی الحسینی (میلانی).»

(عکس شماره ۱) درباره فتوای آیت‌الله میلانی یک سند بسیار تکان‌دهنده در میان اسناد ساواک به تاریخ ۱۳۴۶ تیر ۱۳۴۶ وجود دارد. تیمسار بهرامی رئیس ساواک خراسان چنین از این فتوا عصبانی بوده که نماینده آیت‌الله میلانی را فرا می‌خواند و هر چه از دهانش در می‌آید می‌گوید. بخش‌هایی از این

سند که حکومت یک فتوا را علیه اسرائیل تحمل نمی‌کرده بازخوانی می‌کنیم: «این سؤال و جواب فتوایی در تهران به‌صورت فتوایی چاپ شده و منتشر گردیده که این کار موجب عصبانیت شدید رئیس ساواک از میلانی گردید. شیخ رضا نوغانی و عده‌ای از من تقلید می‌کنند، آنها از نظر شرعی راجع به معامله با یهود از من سؤال کردند و من هم از نظر شرعی جواب دادم. در پایان بعد از عصبانیت‌های شدید و ناراحتی‌های زیاد تیمسار بهرامی از عمل آقای میلانی و تهدید به اینکه ما با میلانی دیگر صحبت و رابطه نداریم و هر کس خواهد با مصالح کند تا ما بشناسیم افرادی را که در این ناراحتی‌ها با شرایط آرام کشور، ایشان چنین کاری نکنند، بنابراین من هیچ ارفاقی نمی‌کنم نسبت به خودش و پسرش سیدمحمدعلی که پرونده در دادگاه نظامی دارد. دستور تعقیب می‌دهم تا بدانند ما نوکر افراد پرونده در دادگاه نظامی ما نیستیم و نوکر شاه مملکت هستیم، چون برای خدمت به مردم آمدیم، نمی‌گذارم بدون جهت افرادی که قصد ما بشناسیم افرادی را که در این مواقع حساس تحریکات می‌کنند چه کسانی هستند و چه هدفی دارند و از کجا آب می‌خورند؟ و اگر معرفی نکنند نسبت به سیدمحمدعلی که پرونده دارد [در دادگاه نظامی، اقدام می‌کنند و نسبت به خود آقا هم بازرس لشکر را می‌فرستیم منزل از ایشان در این باره سؤال کند و هر جوابی ایشان داد به تهران منعکس می‌کنیم و هر دستوری تهران داد، اجرا خواهیم کرد. (۲)

اعلامیه آیت‌الله مرعشی نجفی

در راستای همدردی با مسلمانان آسیب‌دیده از تجاوز رژیم اشغالگر فلسطین از سوی آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی اعلامیه زیر صادر شد: تاریخ: به مناسبت جریحه‌دار بودن قلوب مسلمانان از حوادث اخیر و عزازار بودن بازماندگان مقولان از آنها، شایسته است برادران دینی

«السیدالمیلانی فی غرفته الخاصّة»

آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی در کنار امام خمینی (ره) و حاج آقا مصطفی خبیبی (عکس شماره ۲)

برای اظهار همدردی با مصیبت‌زدگان و آسیب‌دیدگان مسلمین از دست ملت منفور (اسرائیل) تظاهر و جشن و چراغانی در روز مولود مسعود پیغمبر اکرم(ص) ننمایند و حقیر هم در یوم مذکور از جلوس خودداری خواهم نمود. از خداوند متعال درخواست فتح و فیروزی برادران مسلمان نموده و خذلان طائفه یهود را خواهانم. (۳) (عکس شماره ۲)

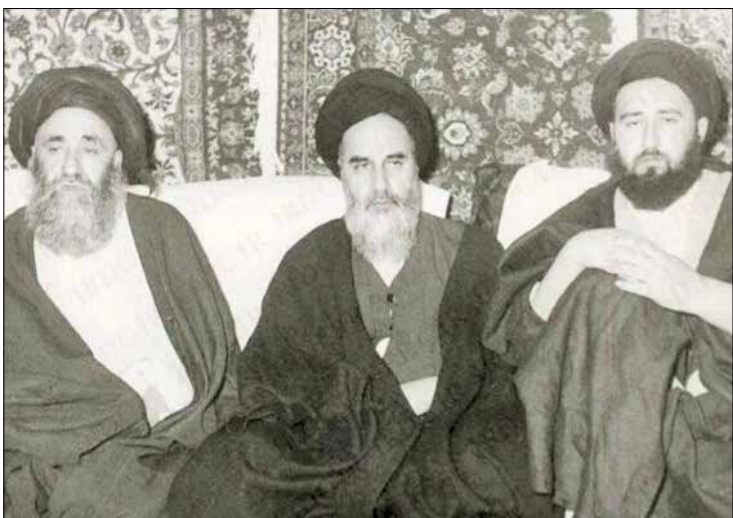
گزارش ساواک از اجتماع در مسجد امام

ساواک طی گزارشی به تاریخ ۲۷ خرداد ۱۳۴۶ تصریح دارد طبق اطلاع واصله از قم، ساعت ۱۶ روز ۲۶/۳/۴۶ به تدریج عده‌ای از اهالی و ساکنان شهرستان قم و همچنین آقایان گلیاگانی و نجفی در مسجد امام اجتماع کرده و ساعت ۱۷ و ۳۰ سیدمرتضی برقی به منبر رفته و ضمن بیان مطالبی

شهریانی کل کشور و ساواک تهران را در مورد جلوگیری از تحریکات این شخص روشن فرمایید. (۷) در یک سند دیگر به تاریخ ۲۱ خرداد ۱۳۴۶ تصریح شده است: اظهارات وعاظ علیه اسرائیل کماکان ادامه دارد و در اکثر منابر به ذکر این موضوع روز وسیله وعاظ مبادرت می‌شود. (۸)

دولت ایران مانع درج اخبار صحیح جنگ در روزنامه‌ها

در یک سند دیگر به تاریخ ۲۱ خرداد ۱۳۴۶ با موضوع اظهارات آیت‌الله مرعشی نجفی می‌خوانیم: آیت‌الله نجفی ساعت ۱۰ صبح روز فوق‌الطهار که دولت ایران از اسرائیل پشتیبانی می‌کند و اجازه نمی‌دهند مطبوعات جریان را به طور تکمیل درج نمایند سپس میرزا حسن غفاریزاد ساکن خیابان صفائی‌به یکی از اطرافیان آقای نجفی می‌باشد اظهار داشت رادیو ایران ناماً گفتارش دروغ و بی‌اساس

پیرامون جنگ‌های مسلمین در زمان پیغمبر و دعا به شهدای ممالک اسلامی و تقبیح از اعمال اسرائیل اظهار داشته، آیت‌الله نجفی برای کمک به بازماندگان شهدا، حسابی در بانک صادرات افتتاح نموده که هر کس مایل باشد کمک نماید. ساعت ۱۸ و ۲۰ جمعیت مذکور که در حدود شش هزار نفر بوده‌اند، متفرق گردیده‌اند. (۴) در یک سند دیگر به تاریخ گزارش ۳۱ فروردین ۱۳۴۶ می‌خوانیم: ساعت ۱۳ روز ۲۳/۳/۴۶ پسر گلیاگانی به عکاسی مهتاب مراجعه و یک نسخه اعلامیه به زبان عربی مربوط به جنگ اعراب و اسرائیل و حمایت از اعراب جهت تهیه پنج نسخه فتوکپی از آن برای مکه در حضور خودش به چاپ برسد. صاحب عکاسی که از همکاران افتخاری ساواک است، یک نسخه از اعلامیه مذکور را غیرمحموس با تدابیر لازم اضافه فتوکپی به ساواک تحویل نموده‌اند که عیناً با بایگ تقدیم خواهد شد و طبق اطلاع قرار است اعلامیه مذکور را به تعداد زیادی در تهران به چاپ برساند. (۵)

ساواک در صورتی حق دارید مراسم بگیرند که به جای اسرائیل به اعراب نفرین کنید!

یک سند مهم درباره رویکرد ساواک به جنگ اعراب و اسرائیل و واکنش‌ها به این جنگ است که به‌صورت ویژه به آن می‌پردازیم. در این سند به‌صورت رسمی نصیری رئیس ساواک در پاسخ به درخواست آیت‌الله مرعشی نجفی که برای شهدای جنگ شش روزه مراسم گرفته شود تصریح می‌کند تنها به شرطی اجازه برگزاری چنین مراسمی دارید که عامل اصلی جنگ یعنی جمال عبدالناصر را لعن و نفرین کنید! در این سند به تاریخ ۲۴ خرداد ۱۳۴۶ آمده است: نامبرده اخیراً توسط یکی از همکاران تقاضا و کسب تکلیف نموده که آیه مجاز است مجلس یادبودی برای مسلمانانی که در جنگ اعراب و اسرائیل به شهادت رسیده‌اند اجراء اومار تیمسار ریاست ساواک مقرر است چنان چه روحانیونی بخواهند در این زمینه سخنرانی نمایند می‌توانند ضمن دعا نمودن برای خاتمه یافتن جنگ به مسبب اصلی این جنگ که با اغفال و فریب دادن مسلمانان آنان را به جنگ کشیده و موجبات کشته شدن مسلمانان را فراهم نموده نفرین نمایند بنابراین در صورت تصویب به شرطی که آیت‌الله نجفی به همین نحو اقدام نمایند با تقاضای او موافقت شود، اخذ هر نوع تصمیم موکول به رای عالی است. (۱۰)

جولگری ساواک از کمک روحانیون به فلسطین و اعراب

در یک سند ساواک به تاریخ گزارش ۲۰ خرداد ۱۳۴۶ درباره شیخ احمد کافی «نامبرده بالا در تاریخ ۳۱/۷/۴۶ در سرای حاج ملاعلی کئی واقع در بازار چهار سوق کوچک به منبر رفته ابتدا درباره رحلت حضرت رسول صحبت کرد و سپس اشاره به جنگ اعراب و اسرائیل نمود و اظهار داشت دیشب در روزنامه نوشته شده بود که در امریکا یهودیان مبلغ پنج میلیون دلار جمع‌آوری و برای اسرائیل فرستاده‌اند و یهودیان تهران نیز جمع شدند و برای اسرائیل دعا کردند، می‌دانید یعنی چه؟ یعنی برای از بین رفتن قرآن و اسلام، بعد افزود فعلاً کفر و دین در مقابل هم ایستاده و جنگ می‌کنند شما وظیفه دارید که به دین خود و به دستور قرآن عمل کنید. من با یکی از مقامات صلاحیت‌دار صحبت کردم آن شخص گفت روحانیون نامنی ایجاد می‌کنند، من جواب دادم روحانیون جلوی توده‌های و کمونیست را گرفته است. در پایان مجلس مردم را دعوت نمود که از ساعت ۱۷ تا ۱۹ برای دعا در مسجد ارک حاضر شوند. در ذیل این سند دستور داده شده است: نتیجه اقدامات معموله

آیت‌الله العظمی میلانی (عکس شماره ۱)

بی‌نوشت‌ها

- ۱- صحیفه امام، جلد ۲، ص ۱۳۹
- ۲- انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک، استان خراسان رضوی، ص ۰۵، ۳۳۳
- ۳- اسناد انقلاب اسلامی، جلد اول، ص ۳۱۹
- ۴- آیت‌الله العظمی حاج سید محمدرضا گلیاگانی که به روایت اسناد ساواک، جلد اول، ص ۴۱۰
- ۵- همان، ص ۴۱۴
- ۶- همان، ص ۴۲۳
- ۷- حجت‌الاسلام حاج شیخ احمد کافی که به روایت اسناد ساواک، ص ۸۷
- ۸- همان، ص ۸۹
- ۹- آیت‌الله العظمی سید شهاب‌الدین مرعشی نجفی به روایت اسناد ساواک، جلد ۲، ص ۱۹
- ۱۰- همان، ص ۲۱